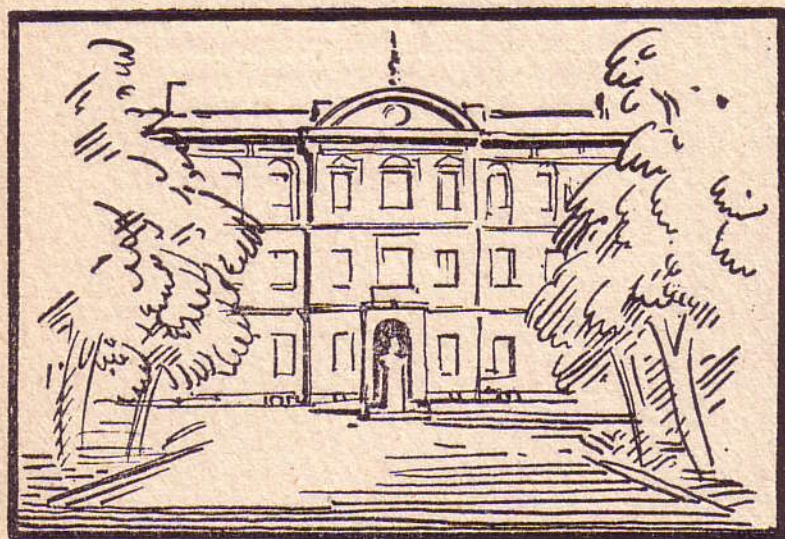

Gamla Faluksamrater

Häfte 8

Mars 1927

EN VÄDJAN.

Jag skulle vara glad, om de "gamla falukamraterna" ville underlätta mitt arbete med tidskriftens redigering genom att insända bidrag och medarbeta flitigare än hittills. Jag skulle då slippa be om ursäkt för att tidskriften ej kommer föreningens medlemmar tillhanda regelbundet. Låtom oss bättra oss.

Falun i mars 1927.

REDAKTÖREN.

NÅGRA MINNEN FRÅN POJKÅRENS SKOL- GÅNG I FALUN.

För »Gamla Falukamrater» av postmästare *Helmer Lagergren*.

Helmer Lagergren.

När jag på redaktörens begäran sätter mig ned för att uppteckna några erinringar från min tidigaste skolgång vid Falu läroverk, finner jag, huru svårt det i själva verket är att i det kaos av minnen, som trängas om plats, få fram något konkret och därtill något, som är värt att lämnas åt trycksvärtan. I de första tonåren var man ju blott ett barn, som tänkte barnsliga tankar och föga förstod eller grubblade över tingens sammanhang och livets allvar. Men om också föreställningarna om det, som tilldrog sig omkring ens obetydliga person, voro åtskilligt dimmiga, så hade man likväl sin egen lilla värld, i vilken man

levde med ett ungt sinnes hela intensitet. Man var känslig, måhända mer än som var nyttigt, och det är helt naturligt, att i en storskola, där så många olikartade lynnen och kynnen voro representerade, mycket skulle hända, som gjorde ett djupt intryck på barnasinnet. Jag skall i det följande söka ge några exempel på tilldragelser, som under mina tidigaste skolår etsade sig in i mitt minne. De äro dock icke av vidare muntrande art. Sådana få anstå till en annan gång.

Jag var nära 11 år gammal, när jag hösten 1873 inskrevs vid Falu högre allmänna läroverk, och ehuru jag var så pass till åren, hade jag ändock sex äldre kamrater, därav två i trettonårsåldern. På vårterminen erhöll jag en nyinskriven klasskamrat, en störväxt och grovlemmad Venjanspojke, som innehade

den för en förstaklassist respektabla åldern av 18 år, men han klarade sig ej upp i andra klassen och avbröt därför skolgången. Klassen hade sammanlagt 18 elever av hela läroverkets 187 lärjungar. Tillhoppa 15 lärare, förutom rektor och 3 övningslärare, ledde undervisningen. Klassrummen, vilka i 1:a och 2:a våningarna i huvudsak voro desamma som nu, voro under morgon- och aftonlektionerna upplysta av 5 st. ofta rykande och ett dåligt sken spridande fotogenlampor, därav en vid katedern, och var det företrädesvis under dessa timmar de ostyriga av gossarna passade på och gjorde sina fuffens, som tack vare den svaga belysningen ofta kunde ske strafflöst. Vanligt var, att lamporna skruvades ned, så att det ibland var halvmörkt i rummet, när lektionen skulle börja. Stora krav ställdes på kustos eller ordningsmannen och det var sannerligen ingen sinekur att på den tiden inneha den förtroendeposten. På den ena sidan lärarnas krav på ordning och å den andra på kamratlighet. På svarta tavlan stodo alltid, skrivna med krita, orden "absens" (frånvarande), "strepens" (bråkande) och "seroventiens" (senkommande). När kustos under rubriken "strepens" skrivit upp någon, som stört friden i klassen, hände mer än en gång, att den uppskrivne, ögonblicket innan läraren trädde in, sprang fram till tavlan och suddade ut sitt namn.

För våra lärare hade jag för min del, ehuru de undantagslöst voro snälla och vänliga, en ofantlig respekt. Det förvånade mig därför, att, som ofta hände, kamraterna vågade bråka under lektionerna. Särskilt var det en liten parvel på 10 år, som aldrig försummade tillfället. I mina ögon verkade han mycket from, varför jag i början trodde, att han var oskyldig till det som påbördades honom, men då han gång efter annan åkte fast, förstod jag ju, att man ej fick tro honom mer än jämt. Tre slag av bestraffningar förefunnos på den tiden, nämligen varning och anmärkning, båda skriftliga, samt aga. Och att det sistnämnda straffet ej var ett tomt hot i skollagen, fick jag snart nog bevittna. En dag meddelade nämligen vår unge klassföreståndare, vikarierande adjunkten fil. d:r Adalrik Steffenburg, att den förenämnda gossen för sina försyndelser blivit av kollegiet ådömd klassaga. Under dödstystnad och litet bleka om nosen åhörde vi den stränga domen, vilken för oss alla kom som en överraskning och ej syntes stå i proportion till de begångna, i våra ögon små förseelserna. Straffet skulle genast gå ut över den lille syndaren, som såg ganska oberörd ut och tycktes taga saken med ro. Under olidlig spänning och även hjärtklappning iakttago vi förberedelserna, delikventens framkallande till en vid svarta tavlan stående stol och avsynandet av den utav magistern medförda karbasen, en rotting. Så be-

falldes gossen att lägga sig framstupa på stolen, men denne vägrade trotsigt att göra det, varför magistern måste lägga ned honom med våld. Det första med eftertryck utdelade slaget orsakade ett illvrål, som ekade i det stora klassrummet, men som tillika var åtföljt av en kraftig spark mot magisterns smalben. Ett nytt slag och en ny spark. En fnittring hördes i klassen, men denna undertrycktes omedelbart genom en ilsken blick från magistern, som i stället bytte om taktik. Han tog nämligen ett säkert grepp i gossens rockkrage och, hållande den lille parveln upplyftad, utdelade han den återstående delen av agan. Det var en ömklig syn, att se den sprattlande gossen och höra hans skrik och på mig, som var från ett hem, inom vilket andra uppfostringsmetoder än stryk tillämpades, gjorde den ett hemskt intryck och jag hade all möda att återhålla tårarna. Efter exekutionen befalldes den agade att gå och sätta sig på sin plats, men då hans gråt ej ville tystna, fick han gå hem.

Nu tror förstås den ärade läsaren, att den agade stygge gossen efter detta blev en prydnad för sin klass, ett mönster av snällhet och sedesamhet. Detta blev, ledsamt nog för honom själv, ingalunda fallet. Han fortsatte oförskräckt i de gamla gångorna utan att taga någon notis om de ovädersmoln, som ånyo hopade sig över hans huvud. När han en mörk vinterkväll hölls i skolans närhet, fick han höra en klass Valhallaflickor komma tågande från en eftermiddagslektion. Genast rann det på honom, att det kunde vara skojigt att skrämma dem en smula. Till den ändan ställde han sig bakom gymnastikbyggnadens knut och just när flickorna passerade förbi, rusade han fram och in i flickhopen samt satte krokben för och "mylade" en del av dem. Som skrämnda höns skingrades flickskocken skrikande åt alla håll. Gärningsmannen hade emellertid, trots mörkret, blivit igenkänd och bland de omkullslagna flickorna befann sig — rektorns dotter. Därigenom var potatisen kokad på nytt för den stackars gossen. I samma veva och innan berörda historia ännu var sluttrannsakad, upptäckte bemälda gosse en dag, då han slog sina lovar omkring skolan, att den av honom och en stor del andra pojkar innerligt hatade skolvaktmästaren D. i långa rader staplat upp den för skolans uppvärmning avsedda veden — centraluppvärmning fanns ej då — i vedboden, som på den tiden befann sig i gymnastikhusets östra gavel, där avklädningsrummen nu äro belägna. Det vore roligt att spela den otäcke D. ett spratt. Han såg sig om i vedboden och fann en lång stör, med vilken han efter en stunds bändande lyckades få en trave att rasa ned. Vid det buller, som därvid uppkom, skyndade D. till och tog så förövaren på bar gärning. Nu var måttet rågat. Kollegium hölls, därvid både det ena och det an-

dra kom i dagen, och så en morgon fick hela skolan veta, att en av dess alumner, vår stygge gosse, av ett enhälligt lärarekollegium dömts till offentlig aga och hade samtliga läroverkets lärjungar att viss dag kl. 5 e. m. inställa sig å stora bönsalen för att bevittna den beslutade spöslitningen. Skolans inspektor, den vördade biskop Björling, befann sig då i staden och många av oss trodde därför, att den offentliga agan stod i något sorts samband med celebrerandet av hans besök i skolan. Exekutionen ägde rum på utsatt tid och ställe. Kamrater emellan talades föga om saken, men säkert är, att ej voro sympatierna stora för detta slags bestraffning (i dag dig, i morgon mig). Ovan omhandlade lärjunge blev emellertid i livets skola en duktig, skötsam och allmänt aktad man.

Mitt sista minne av berörda sorts avstraffningar var i 4:de klassen. Till kamrat där hade jag bl. a. en kraftigt bygd, lugn och genompräktig Korsnäs pojke. Denne hade en afton tillsammans med ett stort antal kamrater "lekt krig" uppe på den platå, där lasaretsbyggnaderna nu befinna sig, en högeligen gouterad plats för läroverksgossarnas krigiska lekar. De båda stridande avdelningarna voro beväpnade till tänderna med träspjut, pilbågar, sablar av olika material, potatisknoppar, gran- och tallkottar, knallpulverpistoler, ja, t. o. m. riktiga, med löst krut laddade pistoler. Den tidens pojkar voro rätt så hårdhänta och föga blödiga. Sammandrabbningarna mellan de stridande urartade därför ofta till veritabla slagsmål, där både skinn och kläder fingo sitta emellan, de senare särskilt vid tagandet av fångar. Många mammor hade ock anledning att ömka och jämra sig, när de fingo se det tillstånd, i vilket deras älsklingar kommo hem efter dessa bataljer. Bland dem, som en höstkväll 1876 kommo hem från en dylik drabbning, var en 11-årig, bleksiktig och svag kaptensson i andra klassen. När hans mamma fick skåda sin illa tilltygade, blodiga och sönderrivna gosse, upprördes hon i sitt innersta och tog gossen resolut, i det ömkliga skick han befann sig, med sig till rektorn. Vid det förhör, som hos denne ägde rum, uppgav gossen, att han träffats av ett pistolskott, laddat med småsten, och att den, som på nära håll avlossat skottet, var bemälda Korsnäs pojke, vilken dock vid det förhör, som senare höllos med honom, kort men bestämt bestred anklagelsens riktighet. Ett skott hade han visserligen avlossat med en liten pistol, men denna var endast laddad med löst krut. Efter upprepade men fåfänga försök att få den anklagade att påtaga sig brottet, föll äntligen kollegiets dom, som blev fällande och löd på aga i klassrummet. Såsom exekutor fungerade denna gång rektor i egen hög person. Klassföreståndaren, stor och stark som han var, hade nog passat bra därtill, men hans

befattning vid sidan av lärarekallet såsom pastorsadjunkt i staden gjorde säkerligen, att han ansågs mindre lämplig för det profana profosyrket. Vid en av middagslektionerna, samma dag domen avkunnats, inträdde sålunda rektorn ensam med en rotting i handen. Efter några ord från katedern kallade han ynglingen till sig i ett hörn av rummet. Sedan denne där lagt sig framstupa mot ett där stående bord och rektor vikit upp hans rock ett stycke, började avpryglingen med långa sugande slag. Då den väntade jämmern uteblev, ökade rektorn kraften i slagen, men det oaktat kom ej ett ljud över den modige ynglingens läppar. Till slut tröttnade den slående armen. Delikventen reste sig och avlägsnade sig med långsamma steg. Det var en ohygglig scen, så mycket mer som väl ingen av de 29 åskådarna torde ha varit i tvekan om, att icke den så nesligt avstraffade var oskyldig till förseelsen i fråga. Påföljande dag uppläste rektorn från katedern i klassen ett från ynglingens fader ankommet brev, vari denna omtalade, att han låtit läkare besiktiga och intyga den misshandel, för vilken sonen, ehuru enligt hans förvisning oskyldig, varit utsatt. I en sådan skola kunde han ej längre ha sin son. Ynglingen emigrerade till Amerika och förskaffade sig där en god ställning som byggmästare. Anklagaren var redan i 11-årsåldern nervös och betraktades av kamraterna som ej fullt tillräknelig. Hans vidare öden och tragiska slut ha givit ytterligare stöd åt en dylik förmodan.

Den uppfattningen hade man på min tid, att om en skolgosse stod på de anklagades bänk, var han ganska rättslös, särskilt om någon lärare uppträdde som åklagare. Det var bara att tiga och ta emot, om man var aldrig så oskyldig. Varje försök till försvar eller förnekande möttes alltid med ett kategoriskt: "du ljuger". Någon som helst rättshjälp fick man ej heller anlita. Och det var ej alltid de mest elaka och värsta bråkmakarna, som åkte fast. Man vill, sedan man lämnat skolan bakom sig, gärna se skolminnena så ljust som möjligt, men tänker man inte bara på sig själv, utan på sina många ej lika lyckligt gynnade kamrater och deras motgångar, finner man, att minnena icke enbart äro ljusa. De kunna även vara mörka och bittra.

Helmer Lagergren.

"POMPEN."

"Kärt barn har många namn", heter det och den satsen gällde också för den, vars drag vännen August framtröllat härovan. Han fick än det ena, än det andra smeknamnet och det dröjde länge innan språkbruket hunnit stadga sig så pass att man kunde tala ett inom hela skolan antaget, officiellt öknamn. Jag tror förresten, när jag tänker närmare på saken, att detta aldrig hände, ty jämsides med beteckningen "Pompen", som väl så småningom blev den populäraste, begagnades nästan lika ofta psevdonymen "Laban". Den sistnämnda beteckningens härledning är höljd i sagans dunkel, men "Pomp"-namnet lär enligt experters

påstående hava uppkommit genom hans sätt att på sin gotiska dialekt uttala ordet pump, ett föremål, vilket, som vi veta, spelar en tämligen framträdande roll vid ungdomens fysikaliska fostran.

Jag skulle kunna beskyllas för skönmålning om jag sade att mina första sammanträffanden med mannen voro odelat behagliga, vare sig för mig eller honom. Han hade nämligen på den tiden med anledning av sin goda handstil den, som jag förmodar, smärtsamma plikten att undervisa småklasserna i välskrivning. Som min handstil otvetydigt pekade på en avgjord, sedermera tyvärr ej utnyttjad, begåvning för läkarens ansvarsfyllda kall, saknades ingalunda anledning till slitningar mellan läraren och lärjungen, slitningar, vid vilka hårtofsen framför mitt högra öra kom att utgöra den enda föreningslänken oss emellan och vilka berörde åtminstone mig ytterst smärtsamt.

Näväl, sedan min handstil på ett vidunderligt sätt förskönats, skildes åter våra vägar på några år. Så helt skilda voro de kanske inte ändå, ty som "Pompen" — fortfarande på grund av sin goda handstil — var rektors sekreterare, hade vi tillfälle att återse varandra då och då under årens lopp vid rektorsförhören, ett förhållande som säkerligen gjorde sitt till att stärka det goda intryck vi tidigare fått av varandra.

Hade allt utvecklats sig normalt, skulle min uppfattning av mannen sålunda ha blivit: en härresande sträng välskrivningsmagister och en osympatisk förhörsskrivare, som utan nåd och förbarmande nedskrev de nödlögner man framkläckte vid korsförhören. Men till all lycka hände mig en olycka. Jag befanns i tredje ringen obekvämt för vidare studier på reallinjen och hade att ta till latinlinjen som en räddningsplanka. Här möttes vi ånyo och nu var han en helt annan. Även nu hade han en otacksam uppgift, nämligen att inviga latinarna i matematikens och fysikens mysterier, men hans sätt att behandla sina vuxna lärjungar skilde sig milsvitt från den undervisningsmetod han tillämpat i småklasserna. Han var spirituellt, sprudlande kvick och den rent påtagliga slagfärdigheten från förr hade förvandlats till en mera sympatisk, abstrakt sådan. Ofta kunde verkliga orddueller uppstå under lektionerna mellan honom och klassens kvickhuvuden, dueller, vilka så gott som undantagslöst slutade med en lysande victoria för "Pompen". När han så tvålat till någon riktigt grundligt, då såg man hur han njöt. Han blinkade med ögonen, tuggade och ansiktet antog en om möjligt högre färg. Jag minns ett par av dessa envig, som kunna nämnas som exempel:

En av pojkarna i klassen hade för vana att mumla och brumma, när "Pompen" var vänd mot svarta tavlan. Det fick gå till en tid, men en dag tröttnade "Pompen" på oväsendet och sedan han lyckats spekulera ut, vem som var den skyldige, dök han ned på honom som en hök.

"Hör du B. vem talar du ve'?"

"Ingen".

"Hör du B. Talar du ve' ingen, då ska du också tala så ingen hör'et".

Och så var den saken klar.

En annan gång kunde inte B. sin läxa i fysiken.

"Varför kan du inte?"

"Det står inte i boken".

"Det gör det visst det. Det står i en not".

"Ja, si doktorn, jag är inte me i sång så jag kan inte läsa noter".

"Tyst du. Det här är ord och inga visor det".

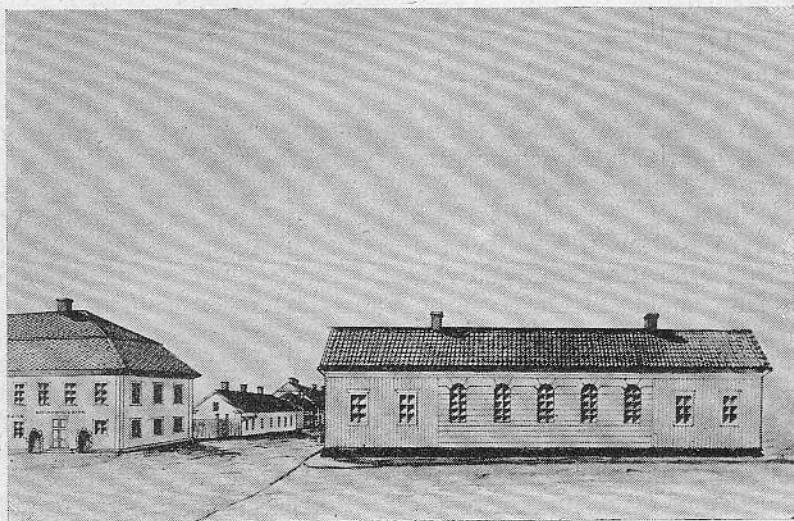
Sådan var han.

Han var aldrig kinkig och småaktig och försökte aldrig sätta fast någon för fusk, fastän tillfällen ingalunda saknades. Jag minns särskilt i det sammanhanget våra hemskrivningar i matematik. Dessa utfördes på så sätt att undertecknad, vilken efter övergången till latinlinjen befunnits vara ett synnerligen klart skinande matematiskt ljus (allt är som bekant relativt), samt en annan yngling, antagligen på grund av sin merkantila härstamning även han en framstående matematiker, i god tid sammanträdde och gemensamt utarbetade uppgifterna, varefter de inskrevos i våra böcker med de små skiljaktigheter de båda opusen emellan som kunde tarvas för att visa att de författats självständigt. Sedan skrevos de av av den övriga klassen; av de flitigare några dagar före inlämningsdagen och av de latare, den absoluta majoriteten, kvällen före den stora dagen, och härvid hände det nog som oftast att ordalydelsen blev precis densamma i alla kopiorna. "Pompen" märkte nog saken, men lät oss hållas. Så en dag när han lämnade tillbaka böckerna, det var i slutet av 4:de ringen, hade han dem uppdelade i två högar och så sade han: "Ja, jag skulle egentligen gå igenom alla dom här böckerna var för sig, men jag har delat upp dem i två högar efter lärofäderna. Jag går igenom lärofädernas arbeten, för alla förtjänster hos dem återspeglas hos efterföljarna och alla fel med förresten." Hade han velat skulle vi alla ha haft våra anmärkningar som i en liten ask. Men han ville inte, han hade för gott hjärta, han var för mycket humorist, och det är samma sak.

Jag tror förresten inte, att någon av oss gått ut i livet bättre och mera skickade om vi lidit våra gärningars lön. Jag tror att minnet av den överseende humoristen var en bättre väggkost, ett bättre exempel trots allt än pedanternas: "Fiat justitia, pereat mundus".

Buccio.

OCKSÅ ETT KLOCKUPPROR.

Falu lärdomsskola 1822—66.

Den äldsta läroverksbyggnad, som tillhörde Falu trivialskola, skall hava uppförts under drottning Kristinas tid och hade sin plats i norra hörnet av Kristine kyrkogård. Men det dröjde inte länge, innan lokalerna befunnos bristfälliga och för sitt ändamål obrukbara. År 1817 hade dåvarande rektor Forslind hos domkapitlet i Västerås klagat över, att avgörandet av frågan om ny skolbyggnad i Falun blivit uppskjutet till nästkommande vår.

Först 1819 blev det efter flera undersökningar utrönt, att byggnadens bristfälligheter icke kunde avhjälpas genom reparation, och i juli samma år beslöto stadens församlingar i gemensamt kyrkoråd, att ett nytt skolhus av trä skulle uppföras, varefter sedan ritning uppgjorts av byggmästare Wallman och kostnadsförslag uppgjorts till ett belopp av 4,000 rdr banko församlingarna i nov. beslöto att låta uppföra byggnaden. Halva beloppet tillsköts av staden och den andra hälften av skolkassan. I april 1820 började man lägga grunden till byggnaden, som fick sin plats vid Stora torget i hörnet av Ås- och Kristinegator-

na, längs efter den senare. I början av oktober följande år fulländades inredningen, varefter inflyttning ägde rum. Under åren 1822—66 pluggade Falu trivialskolas lärlingar i denna byggnad, som bestod av en större sal i mitten och sex mindre rum samt en ganska rymlig vind.

I sin redogörelse för läsåret 1865—66 berättar rektor C. J. Dahlbäck, som då nyligen tillträtt sin befattning, om den ringklocka, som hade sin plats i tornet på den gamla skolbyggnaden. Denna klocka, som vägde icke mindre än $4\frac{1}{2}$ lisp. och "hördes över hela staden", åstadkom tydligen lite huvudbry. Man ville gärna flytta ringklockan till det nya skolhuset, men det fattades ju en ställning för densamma. "Åtskilliga underhandlingar i ämnet", skriver rektor D., "synas hava ägt rum mellan Rektorsämbetet och stadsförsamlingarna, vilka vägrade att deltaga i några kostnader för klockans uppsättande i det nya skolhuset. Häröver anförde slutligen rektor Arborelius klagomål i Consistorium, med anledning varav Consistorium anmodade klaganden att meddela uppgift på den kostnad, han ansåg erforderlig för en enkel ställning till ifrågavarande klockas uppsättning. Efter erhållen uppgift härom fattade Consistorium det beslut, att klockan skulle "för sitt bestämda ändamål vid skolan förbliva samt fördenskuil å skolhuset uppsättas." Men detta beslut blev aldrig verkställt. Man synes vid närmare eftertanke hava funnit svårigheter vid att å skolhuset anbringa en tillbyggnad, som icke var upptagen å den i nåder gillade ritningen. Arborelii efterträdare, rektor Baggstedt, gjorde därför i samråd med inspektor hos Consistorium hemställa därom, att mera nämnde ringklocka måtte få avyttras efter ett erbjudet pris av 24 sk. banko marken, vilket ock Consistorium, med det förra beslutets frångående, äntligen biföll, sedan h. h. doktorn och biskopen Wijkman, 'som under sitt vistande i Falun åtskilliga gånger varit i tillfälle att inhämta, huruvida byggnadssättet å nya skolhuset vore tjänligt för mera nämnde ringklockas uppsättande, förklarar, att icke någon klockinrättning kunde utan missprydnad å samma skolhus anbringas'."

Så blev denna klockfråga slutligen avgjord år 1831 eller 10 år efter själva skolhusets fullbordande.

Med tiden blev även detta skolhus för trångt och så gick utvecklingen via tvåvåningshuset, som var färdigt 1866, till den nuvarande trevåningspåbyggnaden, vilken tillkom 1905.

FALUN — SOMMARENS STAD.

Redan för tio år sedan voro planerna på en länsutställning för Dalarne uppe, men olidliga tidsförhållanden kommo emellan och hindrade realiserandet. Nu har emellertid Falu fabriks- och hantverksförening beslutat att utställningsarbetet skall sättas i gång på allvar. Hushållningssällskapet skall deltaga med en hemslöjdsavdelning och även Dalarnes konstnärer äro starkt betänkta på att vara med.

Utställningen öppnas den 18 juni och pågår till den 24 juli. Utställningsområdet har förlagts till Västra folkskolan och nöjesfältet blir på området kring sommarrestaurangen Kullen, som även blir utställningens huvudrestaurang.

Det är den första länsutställning provinsen haft, och det är således meningen att massor av folk skola söka sig väg till Dalarne och dess huvudstad. Skulle det inte passa bra att förlägga studentjubiléerna i år till någon av utställningsdagarna? Till dess kanske också G. K. hunnit få en faluavdelning, för vars styrelse det säkert skall bli ett kärt nöje att ordna på bästa och trevligaste sätt för de gamla utflugna falukamrater, som i sommar vilja uppliva gamla skolminnen i lärdomsstaden.

Här ovan är utställningens affisch avbildad. Den har tecknats av den nuvarande teckningsläraren vid läroverket i Falun R. Hellman, och den affischen kommer säkert att göra sig bra ur reklamsynpunkt.

Alltså! Gamla Falukamrater! Välkomna till Falun i sommar!

FRUNTIMRENS LOF.

Nedanstående poem, som förekom i en falutidning för över åttio år sedan, har otvivelaktigt till författare en person, som genomgått Falu skola.

Jungfras Fruasque sjungam, quæ possunt, corpore vackro
 Et ordis blickisque, förhexere mensculos piltos,
 Et mille erregunt kavaljeribus martras plågasque.
 Sqvallere facit eis plaisirum maxime myckum.
 Glittribus corpus höljunt vel fingros cum ringibus mille.
 Kokettentes älskant illæ nil majus quam lull-lull.
 Ante spegium stant timmas, facientes frisuram,
 Vados hyftosque ökunt; ubi felunt in capite håri
 Substituunt falsas lockas, målant carmine kindos.
 Quæque habet barmum fullum vel armos vel halsum
 Rundum, vel alios quod possit attrahere herros,
 Omnia bara naknaque tenet, behagos visit suos
 Et facit, ut blicki horrorum fastnant in illis.
 Nätula spinnunt omnes fina, ut fångerent männos,
 Nam se giftere est illis in önskningis endis,
 Ac ne gräsligius quam gamlam Mamsellam esse.
 Herribus ungis att behagare maxime sträfvant,
 Skattunt se lyckligas, cum locus præbitur härtill.
 Quamquam illi pladdrunt iis dumissima tyga,
 Sin kurtiserunt dumtaxat, sunt mox herri charmanti,
 Dum juvenes rosenkindiæ sunt et verkligæ jungfræ,
 Dumque herri caressantes omringunt illas et suckunt,
 Engulæ sunt omnes dulcæ, amoene ac bonæ.
 Sed simul cum veniunt et in capite fått neglegeas,
 Mox malæ hexæ fiunt, flygit Satan in ipsis,
 Et mille erregunt männis suis martras plågasque.

Meddelat av E. H.

EN GAMMAL KAROLIN.

Några anteckningar om Anders Rosenborg å Kloster.

— För Gamla Falukamrater. —

Av äldre ägare till den i Husby socken belägna bruksegendomen Kloster märkes ävenledes majoren Anders Rosenborg, som under Carl XII:s långvariga krig deltog i en hel del drabbningar och som på ålderdomen levde i lugn och ro på sin egendom i Dalarne.

Denne Anders Rosenborg var, jämte sin broder Lars, son till professorn i matematik vid Upsala universitet Andreas Spole och dennes maka Martha Lindelia, den senare dotter till prosten Lindelius i Jönköping. Även Spole var smålänning. Han var son till en fattig bysmed i Mälen, Jönköpings län och Börnarps församling vid namn Peder Andersson. Genom otroligt arbete och stora försakelser hade sonen studerat och blev, som ovan påpekats, en av samtidens främsta matematiker. Sönerna upphöjdes i adligt stånd och kallade sig därvid Rosenborg. Av dessa var Anders född i Upsala den 29 juli 1687. Under flera år studerade han också i fädernestaden. Snart nog greps han emellertid av den krigiska yra, som under denna tid gjorde sig gällande, lade boken på hyllan och grep svärdet i stället. År 1706 finna vi honom sålunda vid den svenska hären i Lithauen. Efter slaget vid Holoftin befordrades han till sergeant och han hade nått och jämnt nått officers rang, då han kom att deltaga i det blodiga slaget vid Pultava. Här var han med i den svåraste drabbningen, samt erhöll tvenne muskötkulor i ena foten, vilka sedan fingo sitta kvar så länge han levde.

Emellertid lyckades R., trots sina sår att draga sig undan från slagfältet och var ävenledes med dem, som kommo över till turkiskt område. Men hur det var blev han där sedermera uppsnappad av en rysk styrka, som trängt över gränsen, och förd till Moskva. Under flera år var han sedan fånge i Ryssland och Sibirien, men lyckades rymma ombord på ett holländskt fartyg, som låg under lastning i Arkangel. Han tjänstgjorde nu under någon tid som matros å detta och kom med samma fartyg över till Hamburg, varifrån han snart nog kom till den svenska hären i Holstein. Av Magnus Stenbock befordrades han till löjtnant vid Dalregementet. I Tönningen undergick han fångenskap emedan han av fältmarskalken några dagar innan den-

na fästning fallit i danskarnes händer blivit sänd med en orde till Hamburg.

Rosenborg, som år 1715, efter konungens återkomst till Sverge, upphöjts i adligt stånd, deltog sedermera i norska fälttåget. Han var sålunda även med vid Fredrikshald, där konungen som bekant stupade.

Efter det kriget avslutats trädde Rosenborg i äktenskap med Kristina Blå. Hon var dotter till den på sin tid bekante brukspatronen Olof Blå å Kloster i Husby socken. Denne var ursprungligen läkare, men hade redan 1673 slagit sig ned på Kloster, där han idkat bruksrörelse och handel. Han torde ha varit en jämförelsevis förmögen man. Han hade emellertid avlidit redan 1706, varefter bruket drivits för sterbhusets räkning. Rosenborg hade nu att övertaga detta bruk och det visade sig snart nog att han var lika god brukspatron som krigare.

Däremot synes han icke haft lust att deltaga i det sorgligt bekanta kriget 1741, som då av hattpartiet sattes i gång. När Dalregementet utkallades inlämnade Rosenborg, som då var major, begäran om avsked, anseende att yngre krafter borde taga vid, då man mot folkets vilja, satt i gång med ett krig. Han avled dock först den 10 september 1754 å Klosters herregård.

SVÄRDSJÖVISAN.

Sjungen vid Majfesten i Uppsala 1845.

Meddelad av E. H.

Å kära du, Jani, säg mäg nu godt rå,
Hur ja nu tä hösten ska bröföa få.
Du minns fäll i höstas, hur gali dä geck,
Hur lite tä härbräs tä snesa ja feck.

Du minns de där åra, när allt slog väl tä,
När lycka ja haddä mä kalvvar och få. —
Sen länsman tog koa, for lycka sin kos;
Nu toma stå stiur å kittar å bås.

På rofvuna led ja ock skada just grömt,
Du minns fäll ja sådd dom i Mas-Erkers tömt,
Ty svina tog rofvon, gråfoten tog dom
Hä geck som han sa, hä geck som dä kom.

Å sen åt då gråben opp mära mi mä,
 En rasande fullvulin kampä va hä,
 Ho hyfvelspån åt å ga sågbrä igen,
 Å maken tä kritur ju allri såg än.

Å hustru mi, Mali, ho ä fullan käck,
 Men litä tä påsa å assint tä säck.
 Nog går hä flinkt mala, när qvar'a går bra,
 Men ledt ta tä grytes, när assint tä ta.

I höstas så mälta ho kål-låa full
 Å bryggd så starkt öl, så hä börja slå kull
 Bå dörrar å gåtar i källaren vänn;
 Sprang gettra på take, föll klöverä från.

Å öle, hä va då så grömmande godt
 Å brunt som e kärn å tjockt som e flott,
 Om ja drack e kanne, så spydd ja fäll två;
 Å Ni kan förstå, hur pass öle va då.

Men nog ä ho tåpug å tjåpug iblan
 Å nõtug å drömlug som allan di Skam.
 Å kålen, han står nu föll än unner snön,
 Å länge i höstas frös linet ti sjön.

Men storslägtad ä ja likväl, ska du si,
 För klockarfars piga ä frände mä mi;
 Å tolfmans å ja, vi ha bastu ihop,
 Å tullarn å ja drack i fjol ur sam stop.

SKOLANS HISTORIA — DESS LÄRARES.

Om uttalandet "Sverges historia är dess konungars" har sitt berättigande, så har det säkert större tillämpning i satsen "Skolans historia är dess lärares". Ty när vi börja röra i minnets skräpkammare och tankarna flyga tillbaka till de gamla, ack så kära skolminnena, nog rotera dessa minnen oftast ikring de gamla lärarne.

Jag undrar om något läroverk kunnat uppvisa en sådan samling av verkliga original som vår gamla skola under 1880—90-talen. Det var många märkvärdiga typer, många kraft-

naturer som då hade sätet i kollegiet — men alla styrdes av en järnvilja, — den lille stränge men rättvise filosofen och erkänt skicklige pedagogen Carl Jonas Dahlbäck. Vem minnes ej den rädsla och respekt som erfors när han kom, harskande sig, stötande sin stålbeskoddä käpp mot stengolvet i "stora farstun" och ingen vågade mucka när han hyttande med käppen schasade ut någon "fryskyckling", som under vinterns mellanraster ej vågade sig ut i den kalla vintern och som på något sätt undgått Vaktis argusögon.

Aldrig glömmar jag den helt säkert berättigade vrede, som "Pucken" uttömde över en viss årsklass av 5:te realare, som efter en skarp straffpredikan av rektorn in extenso ned-sattes i strykklass. Varningar och anmärkningar syntes hava upphört att hava någon som helst verkan å dessa "extra ordinarie ärkelymlar", som vi av rektorn benämndes. En extralärare "Klockar-Kalle" gemenligen benämnd, hade förgäves sökt upprätthålla disciplin i klassen — han hade oturen att vara klassföreståndare — men allt möjligt skoj bedrevs fortfarande i klassen, som uppfinningsrik i frågan om att göra ofog var så solidariskt organiserad att rannsakingar och undersökningar aldrig förmådde utröna den verkliga gärningsmannen. Denna sammanhållning fördömdes givetvis av Pucken och som motgift kom det kollektiva straffet. Strax därpå blev "busen" i klassen den självkorade ledaren emellertid fast, men brottet var av sådan beskaffenhet att han efter vederbörlig straffpredikan inför den samlade skolan och kollegiet relegerades. Några få år senare förkortade han sitt liv, tjänstgörande som gardist i Stockholm.

Men det var om de gamla lärarna vi skulle tala!

Vem minnes ej d:r Steffenburg, som med kraftig hand, år efter år skötte skolans första klass? Sträng men rättvis var han och tände nog mången bortskämd vildhjärna, som nu för första gången var i ordentlig skola. Röt och slogs gjorde han — hans rytande hördes vida omkring och sällan såg man ett leende på hans bistra läppar. Men så var han också en mycket upptagen man, disponent för ett tryckeribolag, ägare av stort lantbruk och kommunalt intresserad.

En av de första lektionerna i tyska glömmar jag aldrig! Dåvarande ordningsmannen åtspordes av S. "Vad heter jag på tyska". "Iche" svarade den darrande gossen. Efter en grym grimas röt S: "Vad heter du då?" "Klas Gustaf Backström", kom svaret och öknamnet "Iche" blev då skapat för vår blyge och tystlåtna ordningsman och det följde honom så länge han var kvar i skolan.

Vi återfinna Sbg några år senare som lärare i sven-

ska. En gång när vi i början av vårterminen som ämne för vår första hemkria av S. fick "Hur jag tillbragt mina ferier", dristade sig en yngling att inleverera sitt opus författat på mer eller mindre väl klingande hexameter. Men det passade ej. Nästa lektion då kriaböckerna återlämnades återfick vår vän sin temabok åtföljd av ett välriktat slag av boken mot huvudet med utropet "Tag tillbaka den här usla smörjan och skriv om det på hjälplig svenska". Nämnas bör att ynglingen i fråga blev tidningsman och författare och lär ha belönats av Svenska Akademien.

Vem minnes ej den snälle teckningsläraren "Kasse" Källström med sitt skalkaktiga, beskedliga leende! En gång när han kom in i den gamla ritsalen — (kommer Ni ihåg den, med de höga trebenta stolarna, fotogenlamporna isatta uti bordet skruvade fyrkantiga pinnar och försedda med provisoriska lampskärmar av papp?) — upptäckte "Kasse", att den på en liten hylla stående gipsbysten föreställande Sokrates, blivit av något uppfinningsrikt snille försedd med påritade mustascher etc. Då utbrast "Kasse" på sitt staccatospråk:

"Vem eller vilka
Ha' eller havit
lagt eller stoppat
snus eller tobak
i den vise
Sokrates
mun eller näsa".

Eller vem kan glömma den storväxta makligt sig förflyttande kämpagestalten J. P. Kihlstrand med öknamnet Petter, på senare åren dock omdöpt till Jäpp-Jäpp. Icke lärde man sig mycket för honom, det är ett som är säkert, och tusentals spratt spelades för honom.

På hans lott hade kommit att lära småklasserna välskrivning och hans inledande föredrag, demonstrerande ett slags mekaniskt skrivstöd, var klassiskt. Ofta när skrivlektionen var i gång försjönk Petter i djup sömn — säkert drömmande om de läckra måltiderna och starka groggarna han fick hos sin syster som förestod "Godtemplarkaféet". Sic! Mången gammal falukamrat minnes nog säkert följande strof ur en nidvisa:

Att Falun är en stad som mången vet, fallera
Där Petter Kihlstrand gör i små paket, fallera
Där Röker ifrån morgon och till kväll, fallera
i röken blir ock Landshövding Wersäll falleraralleri etc.

Under en lektion började vi tröttna på att kasta de van-

liga vikna papperslapparna och när Petter vände ryggen till kastade någon en större mutter mot svarta tavlan, varifrån den studsade fram mot katedern. Petter blev först blek av ilska och rädsla och utbrast i sin argaste nasalton: "Nej, nu går det för långt pojkar. Jag känner Er för väl för att fråga Er vem som har gjort det, ty erkänna det göra Ni aldrig, men nu skall jag på vetenskapligt sätt taga reda på brottslingen. Som Ni vet pojkar, så när en projektil kastas mot en plan yta så studsar projektilen på så sätt att infalls- och utfallsvinklarna bli lika stora. Här ligger projektilen, här är märket på tavlan, så bildas vinklarna. Jaså, ja, jag kunde tänka mej att det var Du Johansson" och så smäll en duktig örfil på en fullständigt oskyldig ynglings öra. D. v. s. oskyldig för denna gång, men säkert skyldig för mångt oupptäckt och obestraftat "brott".

Eller vem kan glömma den lilla snälle lektorn i kristendomen Zacharias Grundström, "Mappik". Han hade i likhet med "Calle" Thengman den vanan att alltid göra frågorna i en viss tur och ordning så att man kunde ungefär räkna ut vilken fråga man skulle få.

Eller vem minnes ej med aktning Magister Vahlin, som sökte leda oss in i matematikens mystiska irrgångar. Vem minnes ej hans starkt halvörkta cigarr som när lektionen började efter några väldiga bloss gömdes i ett smalt metallfodral för att återupptagas efter lektionens slut. Vem kan någonsin glömma hans satiriska: "Sitt ner. Du är ju dum. Detta är ju så enkelt och simpelt så det ingår i 'bullgumsexamen'". Eller hans mörka gnistrande ögon när han för någon yngling som han överraskat i den mindre vällovliga sysselsättningen att "peta sig i näsan": "Om han ovillkorligen skall behöva klia sig i nacken under lektion, vore det ej enklare att göra det den naturliga vägen?"

Vem minnes ej den av inpyrd tobaksrök ständigt doftande Lars Virén, "Tuting" kallad, med hans sönderbitna små nagelrester, hans i blått skiftande näsa, alltid med pekpinnen i sin hand, sökande vem han bestraffa kunde. Eller den rödskäggige "Barbarossa", Christian Granqvist, allmänt fruktad, den välklädde petige "Kaptis" Lagergren, musikdirektören "Ulrik" Cederberg, den lille stränge adjunkt Rylander, Billon och Gubben ej att förglömma, men till dem och andra skola vi återkomma en annan gång.

De hava alla med ett undantag när detta skrives kallats till en annan värld, där jag hoppas de befriats från bångstyriga pojkars hänsynslösa behandling.

LÄRARE SOM GÅTT HÄDAN.

Den 28 september förra året avled i sitt hem i Stockholm f. d. läroverksadjunkten Östen Hedlund, 70 år gammal.

Den bortgångne var född i Helgum i Ångermanland, blev 1879 student i Upsala och avlade fil. kand.-examen 1886. Efter genomgången provår och tjänstgöring som extralärare i Haparanda, Östersund och Halmstad blev han 1903 adjunkt vid h. allm. läroverket i Falun, vilken tjänst han lämnade vid uppnådd pensionsålder, då han bosatte sig i Stockholm.

Närmast sörjande är maka, född Wallinder.

*

Den 21 februari i år avled på vilohemmet i Ramfall, Torpa socken, lektorn vid Linköpings högre allm. läroverk, fil. d:r Olof Elias Söderqvist.

S. var född i Saleby, Skaraborgs län 1867. Efter mogenhetsexamen i Skara 1887 kom han till Upsala. Här avlade han fil. kand.-examen 1891, fil. lic. 1896 och promoverades till fil. doktor 1898. Från sistnämnda år till 1900 tjänstgjorde han som vik. lektor i Visby, 1900—1902 i Vänersborg, 1902—1906 i Ystad. Sistnämnda år blev han adjunkt vid högre allm. läroverket i Malmö och 1908 lektor i Falun, där han samtidigt tjänstgjorde som lärare i flickskolan. År 1917 blev han lektor i historia och geografi i Linköping. Under åren 1917—21 var han även lärare vid Linköpings privata gymnasium.

Den bortgångne sörjes närmast av maka.

*

Den 20 februari i år avled på Sabbatsbergs sjukhus teckningsläraren vid Södra latinläroverket i Stockholm Richard Bergman, 45 år gammal.

Han var född i Stockholm. Efter avlagd teckningslärarexamen vid Tekniska skolan i Stockholm studerade han vid Konstakademien. Han har tjänstgjort som teckningslärare vid bl. a. Falu högre allm. läroverk under flera år till 1918, då han tillträdde liknande tjänst vid Södra latin.

Den avlidne sörjes närmast av maka, född Ahlmark, samt två barn.

LÄRARE SOM GÅTT HÄRAN.

Alla meddelanden

*och bidrag till tidskriften "Gamla Falu-
kamrater" torde sändas under adress*

*Redaktör UNE H. SKARSTEDT,
Falun.*

